

داستان پرآب چشم هندوانه

مریم حسینی سعدی

چیت چیان:

«حقیقتاً صادرات هندوانه به علت اینکه برای تولیدش باید میزان زیادی آب مصرف شود عاقلانه و منطقی نیست.»

سرگذشت پرفراز و نشیب هندوانه نمونه بارزی از ناکارآمدی و عدم درک صحیح بوروکراسی دولتی از بخش کشاورزی است که نتیجه‌ای جز ضرر و خسارت عاید دیگری برای کشاورزان به همراه نداشته است. برای کشاورزان هندوانه‌کار، تحمل رنج کشت و اما اگرهای زمان فروش، کم نبوده است که تصمیمات خلق‌الساعه و بی‌منطق کارگزاران دولتی، آسیب‌های خانمان‌براندازی به این قشر زحمتکش تحمیل کرده است. بازخوانی داستان تلخ هندوانه گواهی بر این مدعاست.

در چند سال گذشته، آتش انتقادهای مسئولان و کارشناسان به «آب‌بر بودن هندوانه» شعله‌ور شده، در حالی که این محصول برخلاف ظاهر آبدارش، جزو محصولات پربازده و کمترین نیاز به آب است. شگفت‌آور اینجاست که کارگزاران دولتی با برگزاری همایش‌ها،

۶۶

صدور بخشنامه‌ها، دستورهای کتبی، تشکیل گروه‌های گشت و بازرسی و با ارباب و تهدید، کشاورزان را از کاشت هندوانه منع می‌کنند و پیشنهاد جایگزینی کاشت گندم و ذرت دانه‌ای را که جزو محصولات ممنوعه به شمار می‌آیند که برای تولید هر کیلو نیاز به مصرف آب بیشتری نسبت به هندوانه دارند می‌دهند.^۱ دولتمردان آنچنان در عزم خود راسخ بودند که حتی پای قوه قضائیه را هم در تهدید کشاورزان به نکاشتن هندوانه باز می‌کنند.^۲

تکفیر کشت هندوانه تا جایی ادامه داشت که وزرای کشاورزی و نیرو در بازدید مشترک از شهرستان پیشوا در تاریخ ۹۴/۴/۱۲ با کشت هندوانه مخالفت کردند. محمود حجتی گفت: «ترجیح می‌دهیم محصولاتی در کشور تولید شوند که دارای مزایای نسبی، ارزش افزوده و کمترین نیاز به آب باشند.» و حمید چیت‌چیان با استناد به «بررسی دقیق» و «محاسبات علمی» و «کارشناسی شده» در زمینه تولید و صادرات برخی محصولات کشاورزی اظهار داشت: «حقیقتاً صادرات هندوانه به علت اینکه برای تولیدش باید میزان زیادی آب مصرف شود عاقلانه و منطقی نیست.»^۳

نکته جالب اینکه در آبان ماه سال ۹۴ عباس کشاورز معاون وزیر کشاورزی با استناد به بررسی‌ها و تحقیقات صورت گرفته در معاونت زراعت وزارت جهاد کشاورزی،

اعلام کرد: «هندوانه جز محصولات آب‌بر نیست.»^۵ در پائیز ۹۵ مقاله‌ای با عنوان «ارزیابی معیارهای الگوی کشت از منظر بهره‌وری آب» از سوی اندیشکده تدبیر آب ایران منتشر شد که نشان می‌داد هندوانه از جمله محصولاتی است که بیشترین مزیت و کمترین نیاز به آب و بیشترین ارزش افزوده را به ازای یک مترمکعب آب مصرف شده در بین محصولات زراعی دارد. این مطالعه نشان می‌دهد سیاست منع کشت هندوانه که ظاهراً با انگیزه حفظ ذخایر آبی کشور اتخاذ شده، در واقع چنانچه ۲۱ میلیارد مترمکعب آب مجازی ۱۳ میلیون تن گندم مورد نیاز سالانه کشور،^۶ در صورتی که با ارزش حاصل از کشت و صادرات هندوانه تأمین گردد، مقدار آب مجازی صادر شده کمتر از ۴ میلیارد مترمکعب خواهد بود. به زبان ساده‌تر، تأمین گندم مورد نیاز کشور از ارزش حاصل از صادرات هندوانه به معنی صرفه‌جویی در مصرف آب گرانقیمت داخلی به میزان بیش از ۱۷ میلیارد مترمکعب در سال می‌باشد.^۷

تأسف آور است که همچنان بعد از اعلام مسئولان وزارت جهاد مبنی بر بهره‌وری بالای هندوانه به ازای مصرف یک مترمکعب آب، متولیان آب، کشاورزان را تهدید و ارباب می‌کنند. برای نمونه در اسفند ۹۵ رئیس شرکت آب منطقه‌ای کهگیلویه و بویراحمد

تابع وزارت نیرو اعلام کرد حکم قطع برق ۱۴۰ نفر از کشاورزان که «قصد» کشت هندوانه در سال جاری را دارند گرفته شده است!^۸ و همچنین در فروردین ۹۶ شورای تأمین و کارگروه کشاورزی، آب و منابع طبیعی شهرستان فراهان با برگزاری جلسه‌ای، ممنوعیت کشت هندوانه را طی اطلاعیه‌ای منتشر می‌کند!^۹

باید پرسید این اصرار وزارت نیرو بر آب‌بر بودن هندوانه و ممانعت از کاشت آن دلیلی دارد؟ چرا وزارت نیرو باید مخالف کاشت هندوانه که جزو محصولات ممنوعه است که بیشترین ارزش افزوده و کمترین نیاز به آب را دارد، باشد؟ نه این است که دیگر نمی‌تواند با تمسک به پائین بودن بهره‌وری آب در کشاورزی، آب این بخش را به صنعت تخصیص دهد.

آیا این عملکرد تکنوکرات‌های دولتی که با ادعای «بررسی دقیق، محاسبات علمی و کارشناسی شده» صورت می‌گیرد و خسارت‌های اقتصادی هنگفتی را به کشاورزان بی‌پناه تحمیل می‌کنند، نباید مشمول ماده ۱۱ قانون مسئولیت مدنی شوند و از منابع شخصی خود جبران خسارت کرده و تاوان دهند؟ مواد دیگر این قانون که مربوط به بخش خصوصی است به شدت اجرا می‌شود، شاید اگر این ماده یک بار اجرا می‌شد به این سرانجام نمی‌رسیدیم.

۱- برای اطلاعات بیشتر به لینک‌های خبری زیر مراجعه شود:
 ۲- در استان کرمان یکی از بندهای طرح همیاران آب در سال ۹۳، ممنوعیت کشت هندوانه توسط شورای حفاظت از منابع آب استان بود و پیشنهاد جایگزینی کاشت گندم و ذرت دانه‌ای در دستور کار قرار گرفت. خبرگزاری فارس، تاریخ ۹۳/۱۲/۲۹، «در پاسخ به مشکلات اعلام ممنوعیت کشت هندوانه فرماندار ارزوئیه: کشاورزان طمع‌کاری کردند / هیچ‌کس ضرر نمی‌کند» (www.farsnews.com/newstext.php?nn=13931229000115)
 ۳- سایت تحلیلی خبری تربیون کرمان، تاریخ ۹۴/۵/۵، «شیرینی‌اش کام مردم را تلخ می‌کرد» (www.teribonkerman.ir)
 ۴- شرکت سهامی آب منطقه‌ای کرمان، تاریخ ۹۴/۴/۴، «لزوم حذف کشت هندوانه از چرخه تولید شهرستان ارزوئیه» (www.krrw.ir/SC.php?type=component_sections&id=118&sid=420)
 ۵- عباس کشاورز، معاون وزیر کشاورزی در اردیبهشت ۹۴ اظهار کرد: «در برخی استان‌ها نظیر کرمان کشت هندوانه را محدود کرده‌ایم و گندم به جای آن کاشته شد که علاوه بر صرفه‌جویی در مصرف آب، محصول استراتژیک نیز بکاریم و تلاش می‌کنیم که صادرات هندوانه را محدود کنیم.» ایانا، کد خبر: ۲۲۶۴۹، تاریخ: ۹۴/۲/۲۹، «جایگزینی کشت گندم به جای هندوانه در کرمان / احتمال واردات بذر گندم، جو و ذرت از صربستان» (www.iana.ir/fa/news/22649)
 ۶- سازمان‌های جهاد کشاورزی با اعلام عدم حمایت از کشت هندوانه، درخواست عدم حمایت صندوق بیمه محصولات کشاورزی از کشت هندوانه و محصولات آب‌بر که از طریق چاه‌های زیرزمینی آبیاری می‌شوند را داشتند. تعادل، کد خبر: ۱۸۸۱۹، تاریخ: ۹۴/۲/۵، «ممنوعیت کشت برنج و هندوانه در کهگیلویه و بویراحمد» (www.taadolnewspaper.ir)
 ۷- برای اطلاعات بیشتر به لینک‌های خبری زیر مراجعه شود:
 ۸- در کهگیلویه و بویراحمد رئیس سازمان جهاد کشاورزی، هندوانه‌کاران را تهدید به قطع آب و برق مزارع حتی در زمان گلدهی می‌کند. ایانا، کد خبر: ۲۱۷۷۶، تاریخ: ۹۳/۱۲/۱۳، «ممنوعیت کشت محصولات کشاورزی با نیاز آبی بالا در کهگیلویه و بویراحمد» (www.iana.ir/fa/news/21776)
 ۹- در لرستان، مدیرعامل شرکت آب منطقه‌ای نیز با تهدید هندوانه‌کاران به پلمپ چاه با حکم قوه قضائیه کاشت این محصول را ممنوع اعلام می‌کند. کیهان، کد خبر: ۴۲۸۰۷، تاریخ: ۹۴/۲/۴، «ممنوعیت کشت هندوانه، پیاز و سیب‌زمینی در لرستان» (www.kayhan.ir/fa/news/42807)